

51. Брайчевський М. Перспективи дослідження українських старожитностей XIV–XVIII ст. / М. Брайчевський // Середні віки на Україні. – 1971. – Вип. 1. – С. 20–31.
52. Юра Р. О. Завдання вивчення пізньосередньовічних пам'яток України / Р. О. Юра // Середні віки на Україні. – 1971. – Вип. 1. – С. 31–40.
53. Довженко В. О. Среднее Поднепровье после татаро-монгольского нашествия / В. О. Довженко // Древняя Русь и славяне. – М., 1978. – С. 76–82.
54. Шабуньдо Ф. М. Включення Київського князівства до складу Литовської держави у другій половині XIV ст. / Ф. М. Шабуньдо // УІЖ – 1973. – № 6. – С. 79–88; Шабуньдо Ф. М. Адміністративно-правове становище Києва XIII–XV ст. / Ф. М. Шабуньдо // Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. – К., 1982. – С. 25–30.
55. Русина О. Нове джерело про Київський замок / О. Русина // Архіви України. – 1980. – № 2. – С. 65–68.
56. Ивакин Г. Ю. Киев в XIII–XV веках / Г. Ю. Ивакин. – К., 1982. – С. 62.
57. Археологічні дослідження стародавнього Києва. – К., 1976; Археологические исследования Киева 1978–1983 гг. – К., 1985; Орлов Р. О. Отчет о работе Белоцерковской экспедиции в 1980 г. / Р. О. Орлов. – НА ІА НАНУ. – 1980/25; Петрашенко В. О. Древнерусское село (по материалам поселений у с. Григоровка) / В. О. Петрашенко. – К., 2004; Беляева С. О. Поселення Дніпровського Лівобережжя X–XV ст. / С. О. Беляева, А. І. Кубишев. – К., 1995.
58. Беляева С. А. Южнорусские земли во второй половине XIII–XIV в. / С. А. Беляева. – К., 1982. – С. 109.
59. Шабуньдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского / Ф. М. Шабуньдо. – К., 1987.
60. Крикун М. Г. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст. (кордони воєводств у світлі джерел) / М. Г. Крикун. – К., 1993; Мальченко О. Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воєводств (XV – середина XVII ст.) / О. Мальченко. – К., 2001; Русина О. В. Студії з історії Києва та Київської землі / О. В. Русина. – К., 2005; Русина О. В. Україна під татарами та Литвою / О. В. Русина. – К., 1998; Єльніков М. В. Золотоординські часи на українських землях / М. В. Єльніков. – К., 2008.
61. Готун І. З життя киян часів Батия / І. Готун, О. Моця // КС. – 1993. – № 5. – С. 77–80; Стародавній Київ. Археологічні дослідження 1984–1989 рр. – К., 1993; Петрашенко В. О. Древнерусское село (по материалам поселений у с. Григоровка) / В. О. Петрашенко – К., 2004; Беляева С. О. Поселення Дніпровського Лівобережжя X–XV ст. / С. О. Беляева, А. І. Кубишев. – К., 1995; Шекун О. В. Давньоруське поселення Ліскове / О. В. Шекун, О. М. Веремейчик. – Чернігів, 1999; Кучера М. П. Слов'яно-руські городища VIII–XIII ст. між Саном та Сіверським Дінцем / М. П. Кучера – К., 1999.
62. Івакін Г. Ю. Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст. (історико-топографічні нариси) / Г. Ю. Івакін. – К.: Наук. думка, 1996.

К. Kapustin

KIEV LAND IN THE MIDDLE OF THE XIII–XV CENTURY (HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM)

The article is devoted to the historiography of the problem of situation and development of Kiev Land in the XIII–XV century. The main tendencies in solving the problem of the history of Kiev Land in Golden Horde and Lithuanian period were made to sort out.

Keyword: Ukraine, Kiev Land, middle of the XIII–XV ct., historiography.

УДК 726(477.831.86)“11/12”

Тарнавський М. С.

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ НАЙВИЗНАЧНІШИХ САКРАЛЬНИХ СПОРУД ДАВНЬОГО ГАЛИЧА

Протягом XII–XIII ст. у князюму Галичі формується власна архітектурна школа як синтез західних (європейських) та східних (візантійських) впливів. Статтю присвячено історіографічному аспекту вивчення найвидатніших зразків галицької архітектури.

Ключові слова: Галич, Галицько-Волинське князівство, архітектурна школа, Успенський собор.

Галич – відомий культурний, політичний, економічний і релігійний центр Київської Русі. Наукове зацікавлення древньою столицею Галицького-Волинського князівства почалось у

середині XIX ст. Історію вивчення Галича можна розділити на кілька етапів, кожний з яких вирізняється своєю проблематикою, методикою досліджень та історичним світоглядом. Однак для

всієї історії вивчення Галича характерні кілька найважливіших питань, а саме – питання локалізації княжої столиці, питання топографії та вивчення сакральних споруд давнього міста. У статі ми розглянемо проблему вивчення найвишніших зразків архітектури давнього Галича та спробуємо знайти закономірності, які призвели до формування у місті власного архітектурного стилю.

Початок вивчення сакральних споруд столиці могутнього Галицького князівства був покладений у другій половині XIX ст. Відкопані фундаменти і залишки церков одразу ж намагалися зіставити з наявними в літописах описами. Незадовільний стан збереження пам'яток та недостатнє їхнє вивчення спричиняли появу помилкових висновків як, наприклад, твердження одного з перших дослідників Галича Н. Малиновського, згідно з яким уцілілі церкви у Галичі інтерпретуються як рештки широковідомої літописної церкви Пресвятої Богородиці [1]. Ґрунтовніші дослідження розпочав у 50-х рр. XIX ст. відомий історик церкви А. Петрушевич, який дослідив наявні руїни церков княжих часів, земляні оборонні укріплення, стіни замку на Замковій горі поблизу Галича та опублікував свої спостереження в «Галицькій зорі» [2]. З цього часу з'явилося два взаємопов'язаних запитання, на які дослідники довго не могли дати остаточної аргументованої відповіді: де знаходилося серце Княжого Галича – дитинець з княжими теремами, і де був літописний Успенський собор. Дискусія щодо розташування самого Галича, здавалося б, була вирішена ще 1890 р., коли студент Львівського університету, учень відомого археолога, дослідника Галича І. Шараневича, А. Чоловський локалізував це місто у сучасному селі Крилос, на 5 км південніше нинішнього міста [3]. Однак у другій половині XX ст. з'являється нова інтерпретація поняття «ранньофеодальне місто», згідно з яким місто у цей час – це не тільки невелика територія з укріпленою фортецею, княжим двором, храмом та прилеглими ремісничими будинками, а й цілий комплекс поселень, які могли бути віддалені навіть на кілька кілометрів від дитинця [4]. Внаслідок такого припущення деякі вчені переглянули і встановлену концепцію місцезнаходження давнього Галича лише у Крилосі і заявили про те, що княжий Галич правильніше буде розуміти як агломерацію, розкидану на багато кілометрів від ріки Лімниці аж до Лукви, на правому березі останньої, у селі Крилос, на території сучасного Галича, про що говорив ще М. Грушевський [5]. Питання щодо місцезнаходження славнозвісного Успенського собору було вирішено видатним дослідником Галича Я. Пастернаком у 1934–1938 рр. [6], але про це ми поговоримо нижче.

У 80-х рр. XIX ст. археологічні дослідження продовжили професор Львівського університету І. Шараневич та священник Л. Лаврецький із с. Залуква. Разом вони у 1882 р. провели розкопки і відкрили фундаменти трьох кам'яних будівель. Перша з них, в урочищі Карпиця, була ідентифікована І. Шараневичем як церква Святого Спаса, колишня двірська церква Володимирка Ростиславовича. Наступним відкопано фундамент Кирилівської церкви під лісом «Дібровою» (рис. 1), який, зважаючи на величину, дослідники помилково ідентифікували як залишки славнозвісного собору Пресвятої Богородиці. Невдовзі були віднайдені фундаменти ще однієї будівлі – ротонди, яка відома в археології під назвою «полігон» [7]. Останній був заново розкопаний і досліджений у 1978 р. О. Іоаннісяном. Дослідник провів аналогії з середньовічними угорськими і чеськими будівлями схожого типу і зробив висновок про те, що це була унікальна для території Русі ротонда-квадрофія, яка слугувала храмом і була побудована, найімовірніше, угорськими майстрами у другій половині XII ст. [8]. У 1884 р. розкопки продовжилися і було відкрито нові залишки церков княжих часів. Серед них варто відзначити фундамент монастирської церкви пророка Іллі, яка була після церкви Св. Пантелеймона другою церквою, що достояла до другої половини XVIII ст., а також фундамент Благовіщенської церкви на лівому, низькому березі Лукви. Ближче до завершення експедиції Л. Лаврецький відкрив фундамент восьмикутної будівлі у Крилосі [9].

Якщо йдеться про письмові згадки, то слід зазначити, що у літописних джерелах стосовно княжого Галича згадуються лише чотири церкви: 1) церква Святого Спаса на княжому дворі Володимирка Володаревича (під 1153 р.); 2) церква Святої Богородиці (вперше під 1187 р.); 3) монастирська церква Святого Іоана (під 1189 р.); 4) церква Архангела Михаїла (під 1231 р.) [10]. Насправді ж поблизу Галича у різний час було знайдено близько десяти залишків храмів княжих часів [11], які ми, на жаль, не в змозі охопити у цій статті, а тому зупинимося на найвишніших.

Однією з найбільш відомих та досліджених є церква Св. Пантелеймона, розташована поблизу села Св. Станіславів на високому правому березі Дністра, при впадінні у нього р. Ломниці, за три кілометри від центра сучасного Галича. Унікальність будівлі полягає в тому, що це один з небагатьох храмів княжої доби і єдиний у Галичі, який зберігся до наших днів. Святиня за свою довгу історію багаторазово зазнавала ворожих нападів та нищень, її часто перебудовували та реставрували. Найбільше змін в архітектуру церкви внесли францисканці, які на початку XVII ст. пере-

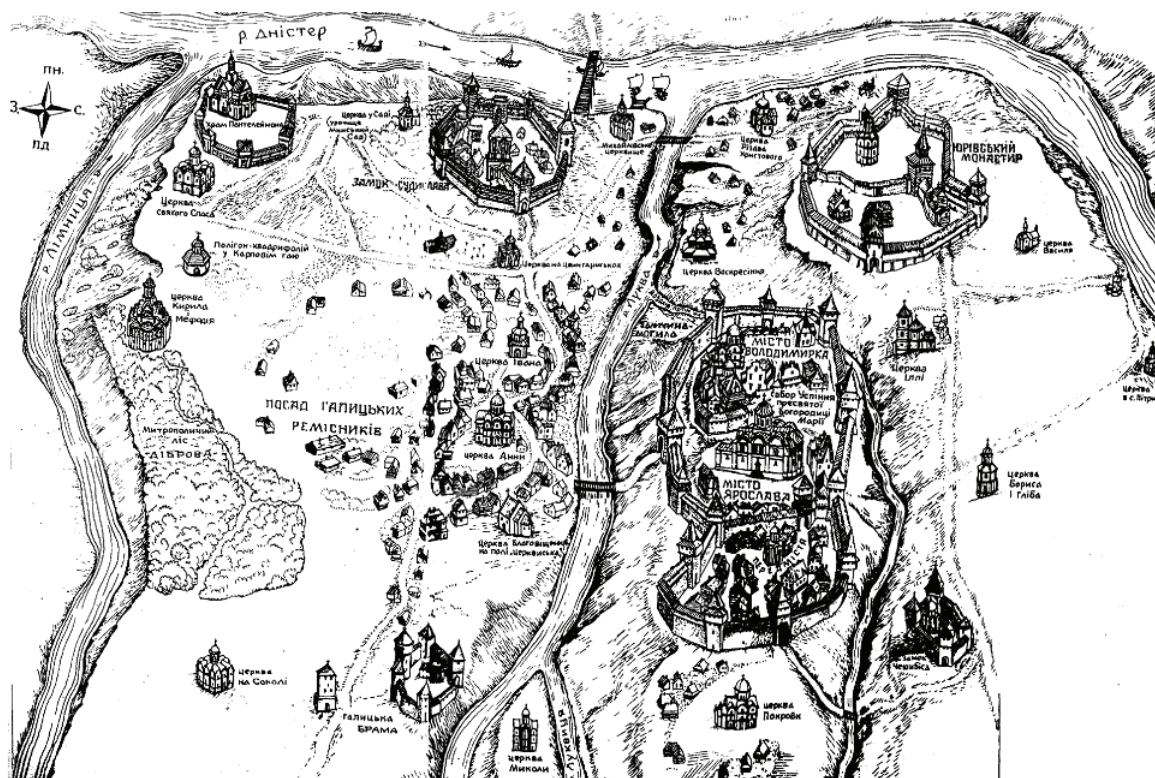

Рис. 1. Схема-реконструкція давнього Галича XII–XIII ст. (за В. Грабовецьким)

будували її в костел [12]. Вперше детально досліджена та описана ця пам'ятка була ще у далекому 1879 р. польським науковцем В. Луцкевичем. Ми детальніше зупинимося саме на цьому матеріалі, адже найбільших пошкоджень храм зазнав під час Першої світової війни у 1915 р. Згідно з описом науковця, цей костел було побудовано з ретельно оброблених блоків регулярними верствами, але різної висоти (0,45–0,60 м). Науковець відзначає невідповідність між планувальною структурою та об'ємно-просторою завершеністю споруди, звертає увагу на те, що, на відміну від тогочасних романських храмів, костел у Св. Станіславові має у плані не прямокутник, а квадрат зі стороною 15 м, що характерніше для церков східного стилю архітектури. Хоча костел був перебудований на церкву, але майстри лише мінімально втрутилися в його автентичну частину. В. Луцкевич доходить висновку, що поперечної нави у костелі не було, тим більше, що при хрестовому укладанні вікно над бічним порталом збереглося і не могло бути так низько [13]. Численні написи та рисунки, нерівні лінії збереженої і надбудованої з цегли частин вказують на повільну руйнацію костелу протягом століть, головним чином, коли він пустував і не використовувався в жодних цілях. Щодо орнаментатії, тут автор також наголошує на унікальному поєднанні стилів, яке навряд чи можна знайти серед інших будівель Русі чи Польщі, і за цим датує костел щонайменше кінцем XII ст.

[14]. У церкві Св. Пантелеймона зберігся розкішний портал головного входу (рис. 2). Його різьблення, особливо частини над капітелями, нагадує різьблення ломбардських і надрейнських романських будівель [15]. Бічний портал

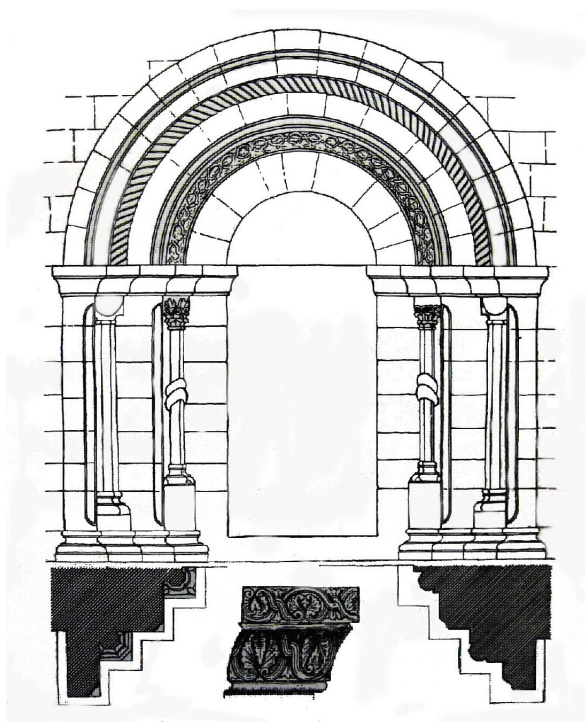

Рис. 2. Головной портал входу церкви
Св. Пантелеймона

значно скромніший, з одною парою колон і оригінально різьбленими капітелями. Абсиди декоровані тоненькими півколонками з різьбленими головками.

Літописна церква Св. Спаса, колишня двірська святиня Володимирка Ростиславовича, від самого початку її пошуків викликала багато запитань у дослідників. А. Петрушевич спираючись на літописні повідомлення, стверджував, що залишки церкви Св. Спаса містяться саме на Замковій горі сучасного міста Галича [16], а в 1914 р. Й. Пеленський висловлював власну версію, згідно з якою двір князя й відповідно церква Св. Спаса, згадані у літописі, мали б розташовуватись на добре укріпленому Крилоському городищі [17]. І. Шараневич відкопав її фундамент 1882 р. в урочищі Карпиця [18]. Була це тринавова будівля невеликих розмірів у плані схожа на церкву Св. Пантелеймона, яка розміщена на кількасот метрів вище. Цікава вона передусім в плані встановлення розвитку міста та його топографії. Так, О. Дзеджора вважає, що в середині XII ст. старі укріплення на Золотому Тоці могли втрати своє значення і княжий двір міг бути переміщений на нове місце [19]. Б. Томенчук висловив думку, згідно з якою існувало ще щонайменше дві укріплені князівські резиденції, крім укріплень в центральній частині Галича: двір Володимирка Володаровича поблизу церкви Св. Спаса та двір Романа Мстиславича з церквою Св. Пантелеймона. Дослідник вважає, що вже у пізніші часи наступники цих князів використовували центральну частину Крилоського городища як дитинець [20].

Один з найвидатніших дослідників Галича Я. Пастернак у 30-х роках XX ст. проводив розкопки на можливому місці колишньої галицької кафедральної церкви у Крилосі (рис. 3). Досліднику вдалося підтвердити догадки Й. Пеленського про те, що давній княжий собор розташовувався недалеко від сучасної Успенської церкви. У 1936 р. аж на десятому шурфі йому вдалося віднайти рештки собору, які не скрізь однаково добре збереглися. Згідно з описом вченого, права половина фронтальної (західної) частини розібрана цілком до глибини 1 м, з лівої половини збереглися на цілу висоту лише середина муру з дрібного каменю, тесані блоки. З північного боку теж збереглися окремі блоки, а ось фундаменти південної і східної стін збереглися повністю на всю довжину і висоту, над ними навіть залишилася частина наземних стін старого собору. Фундаменти абсид не однаково сильні – товщина під середніми абсидами становить 2,2 м, а під бічними 1,7–1,8 м. Біля північної бічної абсиди терем княжої доби спадав униз у бік «Базару» між собором та «Золотим током». Кам'яну підлогу знайдено ближче до східного муру, а біля

Рис. 3. Вигляд Успенського собору з північного сходу. Графічна реконструкція Ю. Лукомського та В. Петрика

західного залишилися рештки дерев'яної в формі шару жовтої глини завтовшки 0,3 м [21].

Я. Пастернак продовжив тут розкопки в наступних роках (1937, 1938 і 1939 рр.) і повністю відкопав храм. На думку дослідника, кафедральна церква була лише на 1,5 м коротша і на стільки ж вужча від Софіївського собору в Києві. Святиня була досить великих розмірів 32,5×37,5 м, (Софіївський собор – 34×39 м). Собор Успення Пр. Богородиці збудовано триабсидним, в той час як Софія Київська мала п'ять абсид. План святині – квадратний, трішки видовжений у східному напрямку трьома абсидами. Стиль під конструктивним поглядом – візантійський, характерний для XII і XIII ст. [22].

В. Січинський відвідав місце розкопок кафедрального собору в Крилосі і зробив спробу оцінити результати, представлені Я. Пастернаком. Дослідник відзначив два дуже важливі моменти. Хоча Я. Пастернак повідомляв у всіх своїх публікаціях, що будівля, відкопана в Крилосі, була п'ятинавова, подібна до п'ятинавового собору Святої Софії в Києві, і обидві святині приблизно однакового розміру, В. Січинський піддає великому сумніву такі твердження [23]. На погляд останнього, фундамент галицької церкви був зразком тринавової церкви «візантійсько-українського» типу з трьома абсидами, а те, що попередні дослідники вважали четвертим та п'ятим навами, було насправді лише фундаментами під галерейки, які оточували святиню з трьох сторін (заходу, півдня та півночі). Натомість Софія Київська – це п'ятинавова будівля з п'ятьма абсидами та з трьома галерейками з трьох боків, які первісно не мали напівкруглих

абсид. Тому, якщо вважати крилоську церкву «п'ятинавовою», тоді треба вважати київський собор «семинавовим», стверджує дослідник. Дослідження архітектора І. Могілевського, вважав В. Січинський, показали, що навколо собору Софії була навіть два ряди таких галерей. Порівнюючи розміри будівель, слід враховувати всі ці важливі деталі. Отже, Софія Київська, навіть без зовнішнього ряду галерей, мала розміри 45×29 м, а собор у Крилосі, навіть з так званими четвертою і п'ятою навами, мав всього 32,5×32,5 м. В. Січинський резюмує, що, якби справді найдена будова у Крилосі була таких самих розмірів, як собор Софії в Києві, це було би надзвичайне та сенсаційне відкриття, яке змінило би увесь комплекс уявлень про руську архітектуру XI–XIII ст. [24].

Успенський собор, звичайно ж, досліджували у пізніший час. Так, О. Воробйова і О. Тіц провели порівняльно-архітектурний аналіз планувальної структури святині на фоні інших архітектурних пам'яток Київської Русі, що дало їм підстави припустити, що планування і об'ємно-просторове вирішення храму було справою рук чернігівських майстрів [25]. Львівський археолог, видатний дослідник планувальної та просторової структури давнього Галича та його архітектури, Ю. Лукомський, встановив кілька етапів спорудження фундаментів і наземних стін собору. На думку науковця, початково закладені підмурки вказують на те, що первісно храм задумувався як базиліка з виразними бічними прибудовами та нартексом, вписаним у квадрат. Але вже в процесі закладання фундаментів, схоже, змінилася планова структура і святиню вже будували як шестистопний хрестово-баневий храм, до якого з півночі та півдня прилягали галереї. На другому періоді будівництва собору виразно помітно зміни у плануванні. На це вказують інші будівельна техніка і матеріали, знайдені як у фундаментних конструкціях, так і наземних

муруваннях. План катедрі набуває вигляду традиційної для давнього Галича чотиристовпної хрестово-баневої церкви, оточеної з трьох боків галереями [26].

Таким чином, у давньому Галичі XII–XIII ст. формується власна відмінна архітектура, якій притаманні одночасно західні і східні впливи. Найбільш характерним типом сакральних споруд галицької архітектури були традиційні для візантійського стилю хрестово-баневі церкви, які будували на замовлення офіційних представників влади тогочасного суспільства – князів чи єпископів упродовж усього періоду розвитку монументального будівництва на території Галицької землі та Галицько-Волинської держави. Цей тип сакральних будівель мав продовження в архітектурі Галичини протягом подальших століть. Відомий польський археолог та знавець архітектури початку ХХ ст. Й. Пеленський на підставі аналізу залишків галицьких храмів вводить у науковий обіг поняття Галицької архітектурної школи XII–XIII ст. [27]. Ю. Лукомський в результаті власних досліджень та досліджень попередників пропонує більш комплексне бачення галицької архітектури княжої доби [28]. Галицьким храмам цього періоду характерне своєрідне поєднання східних візантійських і західних романських будівельних традицій, адаптованих до місцевих традицій і смаків, а також реалій епохи. Незважаючи на критичний стан збереження й, відповідно, найслабше вивчення порівняно з іншими візантійсько-романськими будівлями, відомі нині пам'ятки Галицької архітектурної школи демонструють розмаїту палітру типів будівель як за архітектурно-планувальними, так і за конструктивними вирішеннями. Вони виділяються високим рівнем технологічних прийомів та багатством планувальних типів на тлі європейської середньовічної архітектури, чим викликають постійний науковий інтерес і вимагають ретельного вивчення.

1. Малиновський Н. О каменных церквях в Галичи / Н. Малиновский // Зоря Галицкая. – 1852. – Ч. 71. – С. 716.
2. Петрушевич А. О соборной Богородичной церкви и святителях в Галиче / А. Петрушевич // Зоря Галицкая. – 1852. – Ч. 78–80.
3. Czołowski A. O położeniu Starego Halicza / A. Czołowski // Pamiętnik Drugiego Zjazdu Historyków Polskich. – Lwów, 1890. – S. 17–20.
4. Дзеджора О. Проблеми історичної топографії давнього Галича / О. Дзеджора // Записки наукового товариства ім. Шевченка. – 1991. – Т. 222. – С. 300–302.
5. Там само. – С. 302.
6. Пастернак Я. Галицька катедрa в Крилосі, тимчасове зведення з розкопів у 1936–1937 рр / Я. Пастернак // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. – 1937. – Т. CLIV. – С. 1–12.
7. Шараневич И. Известие о результате изследовательных раскопок в рубежах древле-княжеского города Галича принятых в гг. 1886–1887 / И. Шараневич // Отпечатка из «Литературного сборника» за год 1887. – Львов, 1888. – С. 1–4.
8. Иоаннисян О. Новые исследования одного из памятников галицкого зодчества 12 в. / О. Иоаннисян // Советская археология. – 1983. – № 1. – С. 240–244.
9. Баран В. Давній Галич у світлі археологічних досліджень / В. Баран // Археологія. – 1999. – № 2. – С. 78–80.
10. Лукомський Ю. Невідомі церкви на подолі княжого Галича / Ю. Лукомський // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. – Львів, 1998. – Т. CCXXXV. – С. 559–560.
11. Там само. – С. 560–561; Баран В. Давній Галич... – С. 78–79.
12. Могитич І. Церква Св.Пантелеймона. Пам'ятка XII ст. / І. Могитич // Галицька Брама. Галич. – Львів, 1998. – № 9. – С. 8.
13. Łuszczkiewicz W. Kosciół w św. Stanisławie pod Haliczem jako zabytek romański / W. Łuszczkiewicz // Sprawozdania Komisji historii sztuki. – Kraków, 1879. – Т. II. – Zesz. 1. – S. 13–15.
14. Ibid. – S. 16–20.

15. Січинський В. Архітектура старокнязівської доби / В. Січинський. – Прага, 1926. – С. 23–24.
16. Петрушевич А. Критико-исторические разсуждения о надднестрянском городе Галиче и его достопамятностях / А. Петрушевич. – Львов, 1888. – С. 50–61.
17. Peleński J. Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej, na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych / J. Peleński. – Kraków, 1914. – S. 67–74.
18. Шараневич И. Известие... – С. 7–8.
19. Джеджора О. Проблеми... – С. 297–299.
20. Томенчук Б. Три періоди розвитку історичної топографії давнього Галича / Б. Томенчук // Етнокультурні процеси в Південно-Східній Європі. – К. – Львів, 1999. – С. 302–303.
21. Пастернак Я. Галицька катедра в Крилосі, тимчасове зведення з розкопів у 1936–1937 рр. / Я. Пастернак // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. – 1937. – Т. CLIV. – С. 7–10.
22. Пастернак Я. Старий Галич. Археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. / Я. Пастернак. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 43–44.
23. Січинський В. Яку будову знайдено у Крилосі? / В. Січинський // Наша батьківщина. – 1938. – № 7–8. – С. 171–172.
24. Там само. – С. 173.
25. Вороб'єва Е. Анализ и реставрация Успенского собора 12 в. в Галиче / Е. Вороб'єва, А. Тиц // Советская археология. – 1983. – № 1. – С. 227–228.
26. Лукомський Ю. Архітектурно-планувальна структура хрестово-баневих церков XII–XIII ст. давнього Галича : автореф. дис. ... канд. архітектури / Ю. Лукомський. – Львів, 2005.
27. Peleński J. Halicz... – S. 15–125.
28. Лукомський Ю. Архітектурно-планувальна...

M. Tarnavskyi

TIMELINE FOR RESEARCH OF OUTSTANDING SACRAL BUILDINGS IN OLD GALICH

During XII–XIII centuries distinctive architectural school was formed in Old Halych. This school was distinguished for its differential synthesis of western (European) and eastern (byzantine) influences. The article is devoted to historiographical aspect of researches of most prominent examples of Halych's architecture style.

Keywords: Halych, Halych-Volhyn Kingdom, Halych's churches, Cathedral in Halych.

УДК 903.05(477.44).”13/14”

Виногородська Л. І.

МЕТАЛЕВІ ВИРОБИ З МАЙСТЕРНІ КОВАЛЯ КІНЦЯ XIV – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XV СТ. (з розкопок замчища в смт Брацлав Вінницької області)

У статті розглянуто металеві вироби, знайдені під час археологічних досліджень майстерні коваля на городищі-замчищі XI–XVII ст. У майстерні, що датується XIV–XV ст., було знайдено більше 100 металевих предметів і залізних заготовок для виготовлення виробів. Знайдені вироби зроблено з заліза низької якості, що показують технологічні аналізи і характеризують стан ковальського ремесла після монгольського часу.

Ключові слова: археологія, замчище, металеві вироби, технологія.

Замчище мисового типу у смт Брацлав Вінницької обл. розташоване на правому березі р. Південний Буг і займає високий скелястий виступ, утворений Південним Бугом і невеликою р. Пацівкою, що впадає в нього. Площадка замчища, діаметром близько 50,0 м підковоподібної форми, має досить значний уклін у бік річ-

ки. Вона укріплена валом, що оточує її з трьох боків. З боку ріки вал відсутній. Висота валу з напільної сторони дорівнює 5,0 м, ширина у піддошві – 10,0 м. З напільного боку від поселення замчище відділяє одна лінія валу та глибокий і широкий рів. Північна частина замчища руйнується осипом, а з південно-західного боку під-